

ВИКОРИСТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У статті акцентовано увагу на проблемі підготовки майбутніх фахівців до здорового способу життя як однієї зі складових професійної підготовки студентів у вищій школі, що набуває особливої значущості для сучасного покоління. Аналіз напрямів наукових досліджень свідчить, що у контексті підготовки студентів до здорового способу життя ученими обґрунтовувалися теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів. Аргументовано, що у вивченні різних аспектів означеної проблеми за основу необхідно брати нормативно-правове забезпечення здорового способу життя. У статті відображено результати аналізу державних актів, постанов, основ законодавства стосовно проблем формування здорового способу життя особистості.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язберігаюча компетентність, основи законодавства.

Акцентуація уваги дослідників на проблемі підготовки майбутніх фахівців до здорового способу життя як однієї зі складових професійної підготовки студентів у вищій школі набуває особливої значущості для сучасного покоління. За Оттавською Хартією виокремлюють п'ять напрямів формування здорового способу життя: формування сприятливої для здоров'я державної політики, створення сприятливого соціально-економічного середовища, підвищення активності громадян і спрямування зусиль на власне здоров'я, переорієнтація системи охорони здоров'я з лікування на профілактичну роботу. Комплексна характеристика здорового способу життя має складники, до яких належать спосіб життя, рівень культури, місце здоров'я в ієрархії потреб, мотивування, настанова на тривале життя, навчання здоров'ю.

Аналіз напрямів наукових досліджень свідчить, що у контексті підготовки студентів до здорового способу життя вчені обґрунтовували теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів [1], визначали професійно-прикладні основи формування здорового способу життя майбутніх економістів [5] та використовували педагогічні здоров'язберезувальні технології в системі підготовки фахівців економічного профілю [7]. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів здійснювалося засобами фізичного виховання [2] з урахуванням світоглядних детермінант [4] та ціннісного ставлення особистості до культури здоров'я [6]. Науковці реалізували педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів в системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі [3] й ін. Водночас, у вивченні різних аспектів означеної проблеми за основу необхідно брати нормативно-правове забезпечення здорового способу життя. Так, Конституція України визначає здоров'я людини як найвищу соціальну цінність (стаття 3), а згідно зі статтею 49 цього документа, – кожна людина має право на охорону здоров'я. Другим, за юридичною вагою (після Конституції) правовим актом щодо здоров'я населення, є так звана, Медична Конституція України – Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р., де сформульована концептуальна стратегія формування здорового способу життя (стаття 32). У документі поняття «здоров'я» визначено відповідно до вимог Всесвітньої Організації охорони здоров'я, як стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки як відсутність хвороб чи фізичних обмежень». Тобто національне законодавство у цьому принциповому питанні повністю узгоджено з позицією світової спільноти. У статті 32 також прописано, що держава сприяє утвердженню здорового способу життя з акцентом на підвищення гігієнічної культури та фізичної активності.

Курс гігієнічного навчання – обов'язкова складова частина загальноосвітньої і професійної підготовки, підвищення кваліфікації кадрів. У ньому окреслене коло суб'єктів гігієнічного виховання (органи та заклади охорони здоров'я, працівники освіти, культури) і обов'язки суб'єктів (органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій) щодо участі і створення умов для гігієнічного навчання й виховання громадян та пропаганди здорового способу життя. Загалом «Основи законодавства України про охорону здоров'я» охоплюють усі базові поняття, визначені в міжнародних підходах щодо розробки й запровадження політики здоров'я населення. Про необхідність

пропагування здорового способу життя дітей і молоді йдеться в законах України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 р. і «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р.

З метою сприяння соціальному становленню й розвитку молоді в Україні Кабінетом Міністрів України від 28.01.2009 р. затверджено Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2009–2015 роки. Її виконання має створити передумови для гармонійного розвитку молодої людини, усвідомлення нею цінностей здоров'я, розуміння визначальної ролі здорового способу життя шляхом участі в активному та змістовному дозвіллі, самореалізації через громадську діяльність, творчість і працю. Іншим важливим документом, що покликаний регулювати сферу збереження здоров'я населення, є Указ Президента України від 27.04.1999 р. «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя», яким затверджено основні напрями державної діяльності в зазначеній сфері.

Діяльність щодо формування здорового способу життя молоді в новітній історії України відчутно активізувалася тільки в 1998–2004 рр., коли до роботи було залучено низку міністерств та відомств, зокрема Міністерство у справах молоді та спорту, Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство праці та соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство культури і мистецтв, Міністерство аграрної політики, Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерство оборони, Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України, Державну соціальну службу для сім'ї, дітей та молоді, низку місцевих підрозділів центральних органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, громадські організації, в тому числі й міжнародні: Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, *UNAIDS* (Об'єднана програма ООН по ВІЛ/СНІДу), Європейське бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні», *CIDA* (Канадське агентство міжнародного розвитку) та ін.

На пропагування здорового способу життя молоді значною мірою була скерована низка програм і проектів, зокрема Національна програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, Державна програма розвитку фізичної культури й спорту, Міжгалузева комплексна програма «Здоров'я нації», Національна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства, Міжнародний проект Європейського бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я, «Європейська мережа шкіл зміцнення здоров'я», програма *UNAIDS* «Сприяння просвітницькій роботі «Рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», українсько-канадські проекти «Молодь за здоров'я» (1998–2001 рр.) та «Молодь за здоров'я-2» (2002–2005 рр.).

У нормативно-правових актах молодь як самостійний об'єкт діяльності з формування здорового способу життя почала виокремлюватися тільки з 2004 року. За результатами слухань була прийнята Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи» від 3.02.2004 р., де, зокрема, було рекомендовано підготувати пропозиції стосовно законодавчого обмеження паління та вживання алкоголю у громадських місцях, реклами відповідних торгових марок; часу та місць продажу алкоголю; посилення відповідальності за продаж тютюнових та алкогольних виробів неповнолітнім та спрямування надходжень від оподаткування цих виробів на підтримку програм формування здорового способу життя молоді. Йшлося також про розробку Закону України «Про волонтерський рух», який ухвалено Верховною Радою України в першому читанні від 19.04.2011 р.

3 листопада 2010 року відбулися другі парламентські слухання про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 року) за темою «Молодь за здоровий спосіб життя». Результатом роботи стало прийняття Рекомендацій парламентських слухань про становище молоді, де зазначено, що небезпека здоров'ю нації потребує внесення кардинальних змін щодо формування та реалізації державної соціальної, молодіжної політики, розробки й прийняття на державному і місцевому рівнях таких політичних та управлінських рішень, які дозволили б державі більш відповідально ставитися до здоров'я своїх громадян та формування здорового способу життя молоді: стан, проблеми і перспективи. Відповідно до Програми економічних реформ на 2010–2014 рр., формування здорового способу життя молоді слід виокремити як пріоритетний напрям державної молодіжної політики;

зміцнити матеріально-технічне та фінансове забезпечення установ, закладів, громадських об'єднань, зокрема молодіжних і дитячих громадських організацій, діяльність яких спрямована на поліпшення здоров'я та формування здорового способу життя дітей і молоді, прийняти Загальнодержавну цільову соціальну програму з розвитку фізичної культури та спорту на 2012–2016 рр. з виробленням новітніх стратегічних підходів на основних засадах здорового способу життя тощо. Наразі існує ціла низка документів, дотичних до проблеми збереження здоров'я населення, де здоровий спосіб життя визначається як один із компонентів діяльності. Так, у комплексній програмі «Здоров'я нації» на 2002–2011 рр. передбачалася розробка та запровадження системи дієвої просвіти населення щодо активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя шляхом формування традицій і культури здорового способу життя, престижу здоров'я, залучення громадян до активних занять фізичною культурою й спортом для збереження здоров'я та активного довголіття. Серед основних заходів визначено гігієнічне виховання населення з використанням телебачення, радіо, літератури, театру, кіно, що сприятиме формуванню ідеології здорового способу життя (в тому числі духовної, фізичної і психічної складової здоров'я) та розробку сучасних ефективних профілактичних технологій.

Іншим важливим документом у сфері формування здорового способу життя стало прийняття Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» на 2009–2013 рр. Зокрема, у преамбулі Концепції констатується, що особливу небезпеку майбутньому країни несе нинішній стан здоров'я і спосіб життя дітей та молоді, що становить реальну загрозу генофонду нації, безпеці України й залишається пріоритетною проблемою загальнодержавного значення. У цьому документі закладено можливість двох різних підходів та зазначено, що перший варіант реалізації програми можливий через використання традиційної моделі охорони здоров'я, але існують серйозні побоювання, що це не дасть позитивного результату. Інший шлях – через формування сучасної моделі запобігання захворюваності на основі скоординованих міжгалузевих заходів щодо впровадження здорового способу життя та профілактики відповідно до світових стандартів за рахунок об'єднання ресурсів держави, місцевих громад, громадських організацій і приватних структур. Вказано, що, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, економічний ефект від виконання програм здорового способу життя досягає співвідношення «вигоди-витрати» як 8:1. Саме тому у більшості передових країн світу профілактика та стимулювання людей до сповідування здорового способу життя є пріоритетним напрямом державної політики.

Законодавство України щодо формування здорового способу охоплює багато напрямів діяльності, у тому числі й вирішення проблем, що пов'язані з харчуванням, станом екології, фізичною активністю, безпекою сексуального життя, протидією тютюнопалінню, вживанню алкоголю, наркотиків, створенням сприятливого середовища щодо мотивації молоді до здорового способу життя. З 1 січня 2011 року набрала чинності нова редакція Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших законодавчих актів України») від 24.12.1993 р. Стаття 4 цього закону констатує, що державна політика у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та необхідності формування здорового способу життя. Однак, незважаючи на велику увагу до рухової активності як засобу оздоровлення, виникає багато питань, що пов'язані з підготовкою студентської молоді, яка займається фізичною культурою, адже до цього часу залишаються не розробленими критерії оцінки рівня здоров'я саме студентів. Наказом Міністерства освіти та науки від 27.11.2008 р. пропонується враховувати рівень організації навчального процесу з фізичного виховання (наявність кафедр фізичного виховання, висококваліфікованих викладацьких кадрів, науково-методичного, інформаційного, медичного, матеріально-технічного і фінансового забезпечення викладання дисципліни «Фізичне виховання») при ліцензуванні та акредитації вищих навчальних закладів. Проте відсутні чіткі критерії оцінки рівня організації оздоровчої фізкультурно-рекреаційної сфери у ВНЗ, а також не визначені особи, які персонально відповідатимуть за збереження (або покращення) стану здоров'я студентів. Переважна більшість законів, постанов, програм, наказів у сфері фізичного виховання та спорту не виконується у повному обсязі, що традиційно пов'язується з економічною скрутою, знеціненням соціального престижу фізичної культури, спорту і здоров'я у суспільстві. Тому, незважаючи на акцентовану увагу до фізичного виховання з боку держави у відповідних законах та постановах, фактично спостерігається бездієвість у справі збереження й зміцнення здоров'я молоді. Духовний розвиток молоді взаємопов'язаний із соціальною

відповідальністю перед собою та суспільством і є дуже важливим для дотримання основ здорового способу життя.

Аналіз чинного законодавства щодо формування здорового способу життя засвідчує, що на сьогодні найбільша кількість законодавчих актів прийнята у сфері запобігання тютюнопаління, споживання алкогольних напоїв та протидії незаконному обігу наркотичних і психотропних речовин. Так, основою подальшого посилення боротьби з тютюновою епідемією стала Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я населення на період до 2012 р.». Загалом, виконання зазначеного комплексу заходів відповідає положенням Рамкової конвенції Всесвітньої організації охорони здоров'я з боротьби проти тютюну, яку було ратифіковано нашою країною ще у 2006 р. (Законом України від 15.04. 2006 р.). З метою утвердження та пропаганди здорового способу життя, запобігання негативним проявам серед дітей і молоді, виявлення та підтримки талановитих підлітків було затверджено Положення «Про проведення щорічного Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Молодь обирає здоров'я» (Наказ від 24.11.2009 р.). Документ є міжгалузевим за участі Міністерства освіти і науки та Міністерства у справах сім'ї, молоді і спорту. У цьому контексті слід зазначити, що в червні 2010 р. Міністерством охорони здоров'я був оприлюднений проект Закону України «Основні засади діяльності у сфері охорон здоров'я». У статті 37 цього законопроекту «Сприяння здоровому способу життя населення» передбачаються дії щодо створення необхідних умов для утвердження здорового способу життя населення шляхом поширення знань із питань охорони здоров'я, екологічного і фізичного виховання, здійснення заходів, спрямованих на підвищення гігієнічної культури населення тощо. Разом з тим, цей документ залишає поза увагою проблему подолання низького рівня розвитку культури здоров'я населення, яке зберігається у переважній більшості, підвищення престижу здоров'я, самоусвідомлення його цінності та формування необхідних навичок серед дітей і молоді. Для активізації цієї роботи Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту розроблено проект Галузевої програми з формування здорового способу життя серед дітей і молоді на 2010–2012 рр. У програмі виписано нову ідеологію культури здоров'я, спрямовану на індивідуальну самосвідомість, на оперативний контроль за резервами здоров'я, на формування економічної цінності здоров'я, на самооздоровлення, що робить її впровадження впродовж 2,5 років першочерговим комплексом заходів у покращенні соціально-демографічної ситуації в країні.

Аналіз наведених документів та цілий ряд інших нормативних актів, прийнятих місцевими органами виконавчої влади, дає підстави говорити про те, що вони мають вузький характер, зазвичай охоплюють лише якусь одну складову здоров'я. Значна кількість таких програм спрямована на вторинну і третинну профілактику, тоді як первинна проводиться тільки на рівні заходів, яких багато. Але вони так і не стали системними та проводяться як тематичні, в залежності від події (День здоров'я, День без куріння, День пам'яті, померлих від СНІДу тощо) або тільки при наявності коштів. Загалом аналіз вітчизняного законодавства щодо сприяння здоровому способу життя і його порівняння з міжнародними нормативно-правовими актами у цій сфері дає підстави до певних висновків. Світова спільнота, приймаючи основоположні нормативно-правові акти на сучасному етапі виходить із необхідності забезпечувати права людини на збереження й зміцнення здоров'я. На цьому підґрунті під егідою ООН вироблено низку декларацій, пактів та інших документів, які обумовили прийняття багатьох програмних документів з боку Всесвітньої організації охорони здоров'я глобального та європейського рівня. Україна підтвердила своє бажання приєднатися до цих документів, прийнявши Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу ще 18.04.2004 р. Законодавство України загалом відповідає основним міжнародним стандартам політики сприяння здоров'ю, але окремого державного документа щодо формування здорового способу життя досі прийнято не було. Хоча в Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» внесено параграф про стимулювання здорового способу життя населення; перехід до міжвідомчих і міжгалузевих програм із формування здорового способу життя і створення належних умов для занять масовим спортом та активного відпочинку. Таким чином, зроблено перші кроки на шляху до створення необхідної законодавчої бази щодо здорового способу життя. Проте багато нормативних положень дублюються, деякі з них носять декларативний характер, а велика кількість розрізнених документів лише ускладнює роботу відповідних відомств та міністерств.

Вищезначене дає підстави говорити про необхідність не лише вдосконалення чинного законодавства України у сфері формування здорового способу життя з метою запровадження

сприятливої державної політики, що свідчитиме про рівень готовності держави вирішувати наявні проблеми. Особливої значущості набуває цілеспрямована освітня діяльність педагогів у напрямі формування ціннісних орієнтирів щодо здорового способу життя, культури здоров'я та здоров'язбереження майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Башавець Наталія Андріївна. – Одеса, 2012. – 555 с.
2. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Воронін Дмитро Євгенович. – Херсон, 2006. – 225 с.
3. Гладощук О. Г. Педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів у системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Гладощук Олександр Григорович. – Київ, 2008. – 229 с.
4. Горбушина С. Н. Мировоззренческие детерминанты формирования культуры здоровья будущего учителя : дисс. ... доктора. пед. наук : 13.00.01 / Горбушина Светлана Николаевна. – Уфа, 2005. – 395 с.
5. Завидівська Н. Н. Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Завидівська Наталія Назарівна. – Київ, 2002. – 230 с.
6. Литвинова З. Н. Формирование ценностного отношения личности к культуре здоровья в образовательном процессе вуза : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Литвинова Зоя Николаевна. – Ставрополь, 2004. – 171 с.
7. Палічук Ю. І. Педагогічні здоров'язбережувальні технології в системі підготовки фахівців економічного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Палічук Юрій Іванович. – Тернопіль, 2011. – 215 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Мельничук Ірина Миколаївна.

Стаття надійшла до редакції 06.11.13.

Мартынив О. М. «Использование нормативно-правового обеспечения в подготовке к здоровому образу жизни будущих экономистов».

В статье акцентировано внимание на проблеме подготовки будущих специалистов к здоровому образу жизни как одной из составляющих профессиональной подготовки студентов в высшей школе. Анализ направлений научных исследований свидетельствует, что в контексте подготовки студентов к здоровому образу жизни учеными обосновывались теоретико-методические принципы формирования культуры здоровьесбережения как мировоззренческой ориентации студентов. Аргументированно, что в изучении разных аспектов отмеченной проблемы за основу необходимо брать нормативно-правовое обеспечение здорового образа жизни. В статье отображены результаты анализа государственных актов, постановлений, основ законодательства, относительно проблем формирования здорового образа жизни личности.

Ключевые слова: *здоровье, здоровьесберегающая компетентность, здоровый образ жизни, основы законодательства.*

Martyniv O. M. «Using regulatory support in preparing future economists for the healthy lifestyle».

Accentuation of attention of researchers on the issue of future professionals to a healthy lifestyle as one of the components of the training of students in higher education is of particular relevance to the modern generation. Analysis of areas of research shows that in the context of preparing students for healthy lifestyles scientists justified the theoretical and methodological foundations creating a culture of health as the ideological orientation of students in higher education in the economic, professional and determined application guidelines for the development of a healthy lifestyle for future economists and used teaching health-care technology in training economics. Formation of healthy competence of university students was carried out by means of physical education based on ideological determinants of individual attitudes and values a culture of health. Scientists have implemented pedagogical culture conditions improving health promotion students in the physical education in high school. In the study of various aspects of the abovementioned problem should be taken as a basis for regulatory support a healthy lifestyle. The paper shows an analysis of government acts, regulations, legal framework on issues of healthy lifestyles personality. Indicated that activities in promoting healthy lifestyles of young people in the modern history of Ukraine significantly activated only in the years 1998-2004. In regulations youth as an independent object activity in a healthy lifestyle began separate out only in 2004. According to the Program of Economic Reforms for 2010–2014, a healthy lifestyle of young people should be singled out as a priority of state youth policy. Currently, there are a number of documents relating to the preservation of health and healthy lifestyle is defined as one of the components of the activity. An important instrument in promoting a healthy lifestyle was the adoption of the Concept of State targeted social program «Healthy Nation» for 2009–2013, however, despite the great attention to physical activity as a means of recovery, there are many issues related to the preparation of students, engaged in physical activity, because by this time are not developed criteria for assessing the health of most students, there are no clear criteria for assessing the level of recreational sports and recreation at the university, as well as unidentified individuals personally responsible for maintaining (or improving) students' health.

Keywords: *health, healthy lifestyle, health-care competence, primary legislation.*